

COLOFON

Dit hoor- en speelspel kon tot stand komen door:

Subsidie Leren voor Duurzame Ontwikkeling

Samenwerking met Bond Heemschut

Inbreng leerlingen uit een "plusklas" van CBS de Paedwizer

Informatie uit de lesbrieven en controle tekst Jelle Terluin

Informatie uit artikelen Ernst Huisman

Informatie uit de archieven Vereniging Vrienden van de Tropische Kas

Medewerking studio Smelne FM

Technische ondersteuning Han de Vries

Hoorspelgelden via Omrop Fryslân

Medewerking van de Beetsterzwaagse Hoorspelkern

Romme - Jop van den Haak George Philip Bonet - Durk Schroor

Saepke - Diewerke Kerkstra Waard + Tuijman - Elias v/d Werff

Zus - Els Visser Koetsier + Pil - Frank v/d Haak

Verteller - Lysbeth v/d Werff Conservator - Dick Annema

Sponsoring Beetsterzwaagse Bollen door Bakkers van Verloop

Sponsoring Bananen door C1000 Berkenbosch

**DE BAKKERS
VAN VERLOOP**

C1000
Berkenbosch

© Tan, training en Advies

Frank van den Haak

Skoalleane 27, 9244 CS Beetsterzwaag

☎ 0512 383935

tantraining@hetnet.nl

TIC

Toeristisch

Informatie

Centrum

Beetsterzwaag

BTB

Bevordering

Toerisme

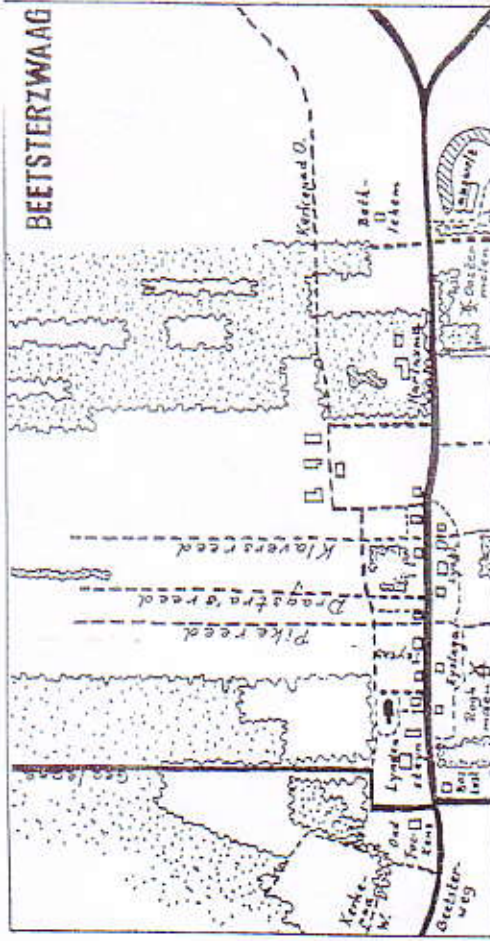
Beetsterzwaag

Extra informatie

bij de gebouwen en plekken

uit het hoor & -speelspel

“De schat van Tinco Martinus”

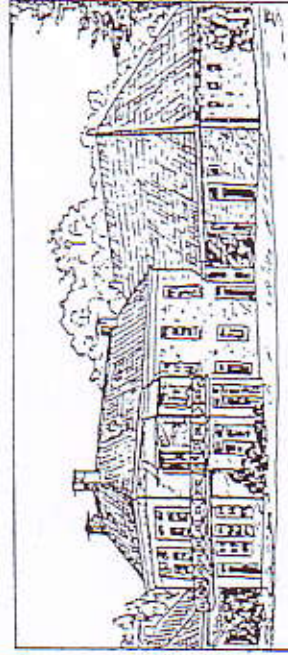
Track 2. Oud Boschlust / Trochreed

Dit gebouw is ooit als boerderij gebouwd. Er is veel aan het voorhuis verbouwd. Dat kon ook want het gebouw is eigendom geweest van verschillende rijke familie, zoals de familie Fockens, Van Teyens, Van Boelens, Van Lynden. Heel bijzonder is het ijzeren balkon.

De schuur, de trochreed, is praktisch hetzelfde gebleven en dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw en is daarmee het oudste gebouw van Beetsterzwaag.

Rond 1860 werd deze boerderij tevens herberg met een bovenzaal en gelagkamer. De "trochreed" werd gebruikt voor koetsen, diligences e.d. Deze reden aan de ene kant de schuur binnen, men wisselde zonnig van paarden, de klanten konden iets gebruiken in de gelagkamer en via de grote deuren aan de andere zijde reed men er weer uit.

Arend de Vries, in 1918 stalhouder van Boschlust, nam op zondag ook klanten aan. De eigenaar van het gebouw, de Corneliastichting was hier op tegen. Vanuit haar christelijke achtergrond eiste zij "zondagsrust". Daarom zegde zij Arend de Vries de huur op waardoor hij andere plannen moest maken. Met steun van andersdenkenden uit het dorp bouwde hij daarom op het ernaast gelegen terrein een nieuw pand en noemde dat ook weer Boschlust. Het werd later hotel- café-restaurant en tramstation. Tegenwoordig heet het restaurant De Freule. Het oude pand kreeg de naam Oud-Boschlust.

Track 9. De Tropische Kas

De Tropische Kas ligt, gezien vanuit het Lycklamahuis, achterin het park aan de overkant van de weg. Zo'n park aan de overkant noemt men "overtuin".

De oudste kas is de druivenkas. Jan Anne Lycklama à Nijeholt liet deze in 1869 bouwen in de vorm van een ouderwetse lessenaar. Zo'n kas heet daarom lessenaarskas. In de tijd dat wijn importeren nog een kostbare zaak was bevonden zich op veel landgoederen zulke druivenkassen. Nu is dit de laatste van Friesland. Achter elk schuin raam groeit een druivenplant. Onder elk raam zit een poortje in de muur, de wortels groeien buiten de kas.

Jan Anne liet ook een plantenkas bouwen. Zij dochter freule Eritia liet deze na de dood van haar vader weer afbreken. Haar broer had meer plezier in planten en liet in 1904 opnieuw een oranjerie bouwen op de plek van de oude plantenkas. Zijn kleindochter Freule Anna liet deze weer afbreken en liet in 1930 de huidige Tropische Kas bouwen. Deze werd toen op temperatuur gehouden met een op cokes (een soort steenkool) gestookte kachel. Tijdens de tweede wereldoorlog schakelde men over op turf. Nu verwaamt een hoogrendementsketel op gas de kas.

In het achterste gedeelte van de kas worden van oudsher orchideeën gekweekt. De jonkheer bracht namelijk graag een orchidee mee als hij een bezoekje bracht aan vrienden. Bijzondere planten in de Tropische Kas zijn de 60 jaar oude hertshoornvaren, een aantal koffiëplanten die hier sinds 1970 groeien (met koffiebomen), enkele bananenplanten en de Koningin van de nacht. Deze laatste plant bloeit slechts één nacht met een grote witte bloem en verspreidt een zoete chocolade geur. Omstreeks 1930 werd deze plant uit zuid Italië meegenomen.

Voor de ontvangstkas staan twee sinaasappelboompjes. Deze zijn door de pachters (boeren die land huren van de jonkheer) geschonken aan jonkheer Joao de Jonge van Zwijnbergen en freule Anna, toen deze in 1930 trouwden. Deze zijn dus zo'n 80 jaar oud.

De kassen zijn te bezoeken van 14.00 – 17.00 uur.

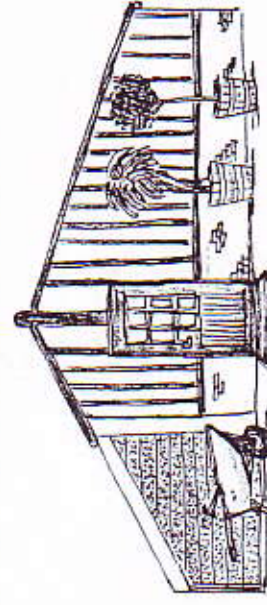
In mei en oktober op zondag

In juni – augustus op do t/m zo

In september op za + zondag

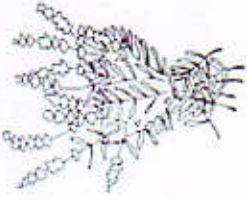
Rondleidingen op aanvraag

Zie ook www.tropischekas.nl

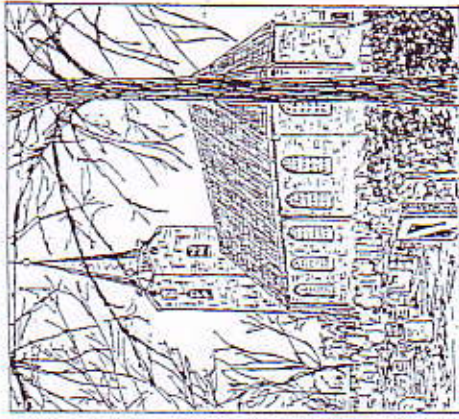
Track 4. De Kruidentuin

Deze kruidentuin is nieuw aangelegd als vlindertuin. Het apothekje van Cornelia heeft hier een plek gekregen. Er groeit hier veel Lavendel. Dit kruid heeft een sterke goed herkenbare geur. In Frankrijk wordt deze plant massaal gekweekt om er lavendelolie van te maken

Track 5. Het Kerkhof

Op dit kerkhof stond een vroeger een middeleeuwse kerkje. De bevolking van Beetsterzwaag groeide, men werd rijker en het kerkje bouwvallig. Daarom heeft men in 1803 een nieuwe kerk gebouwd. De bouw van de nieuwe kerk werd voor de helft betaald door Grietman Rynhard van Lynden. De andere helft betaalde een andere rijke Beetsterzwaagse familie, de van Teyens. Veel personen van deze families liggen hier op het kerkhof begraven. Op de windvaan van de kerk prijken de wapens van deze families.

Track 6. Het Grietenijhuis

Dit is dus het oude gemeentehuis. Het werd in 1838 gebouwd. Tot 1923 werden er ook gerechtszittingen gehouden. In 1976 verhuisde het gemeentehuis de plek waar het nu nog staat, de gebouwen van de familie van Tinco Martinus.

Voor het gebouw staan Lijlindes. Dat zijn die platgesnoeide bomen. Deze boomvorm krijgt men door draden te spannen waarlangs de takken vastgebonden worden. Zo ontstaat een boom die niet veel ruimte inneemt maar wel dienst kan doen als natuurlijk zonnescherm. 's Zomers hebben de bomen bladeren en houden de felle zonneschijn tegen. 's Winters zijn de bomen kaal en laten het licht door.

Track 6. De Bakkerij

Dit pand is al eeuwenlang een bakkerij. Sinds 1904 heeft een gevel met mooie plaatjes en versieringen. Deze bouwstijl noemt men "Jugendstil". Het ontwerp is van de Beetsterzwaagse architect Luitje de Goed

Speciale lekkernijen van deze bakker zijn de Sweachster Turkkes en de Beetster Bollen.

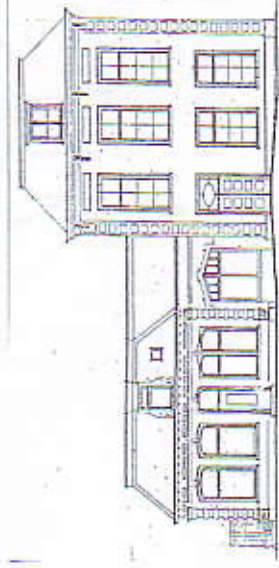
DE BAKKERS VAN VERLOOP

Track 7. Eysingahuis

Dit pand ontleent zijn naam aan beppe (Ypkjen Hillegonda) van Eysinga. Zij was de dochter van Rijnhard van Lynden. Voor zij trouwde met jonkheer Jan Anne Lycklama à Nijeholt woonde zij hier. Het gebouw is eind 17e eeuw gebouwd.

Op 9 juli 1837 werd één van haar zes kinderen geboren: Tinco Martinus Lycklama à Nijeholt. Zijn jeugd bracht hij door in Beetsterzwaag. Daarna studeerde hij geschiedenis, geografie en allerlei talen, waaronder Arabisch en Perzisch. Hij studeerde niet alleen in Nederland maar ook in Parijs.

In 1871 richtte hij in het Eysingahûs een museum in met de vele spullen die hij onderweg had verzameld en opgegraven. De toegangsprijs voor dit "Museum voor Oudheden en Oostersche Voorwerpen" bedroeg één gulden, een heel bedrag in die tijd. Tussen de uit meer dan zeventhonderd stukken bestaande verzameling bevonden zich echte kunstwerken maar ook goedkope toeristenprullaria. Naast de steen van het paleis van Haroen-al-Rasjid waren er ook aardewerk, spijker-schrifttabletten en andere curiosa te zien. Erg lang bleef de exotische collectie niet in Nederland, want Tinco Martinus verhuisde in 1872 met de hele verzameling naar zijn villa in Cannes.

Lycklama à Nijeholt, ongeveer 1870

Track 8. Het Lycklamahuis

Het huis werd in 1924 gebouwd in opdracht van jonkvrouw Aebinga van Humalde. Het is pas Lycklamahuis gaan heten toen haar kleindochter freule Ypkjen Hillegonda van Eysinga er in 1838 ging wonen met haar man jonkheer Jan Anne Lycklama à Nijeholt. Dit waren de ouders van Tinco Martinus. Toen Tinco volwassen was ging hijzelf niet in het Lycklamahuis wonen. Zijn zus freule Eritia Ena Romelia wel. Echter deze woonde hier enkel tijdens de zomer maanden. De rest van het jaar verbleef zij met haar gezelschapsdame Petronella Cecilia (Nessie) Bruyère in Den Haag. Maar elk jaar, voor zij weg ging, stalde freule Eritia in twee kamers van het Lycklamahuis cadeautjes uit die behoeftige dorpsgenoten mochten halen!

Toen het huis gebouwd werd was de tuin zo'n 40 meter diep. In de loop van de tijd hebben de diverse bewoners grond bijgekocht en zelfs huizen afgebroken, zodat het Lycklamahuis nu midden in een groot park ligt.

In 1971 heeft de gemeente Opsterland alle gebouwen, bijgebouwen en tuinen van de Lycklama's gekocht. Het Lycklamahuis is nu onderdeel van het gemeentehuis. En is nu in gebruik als trouwzaal en vergadergebouw.

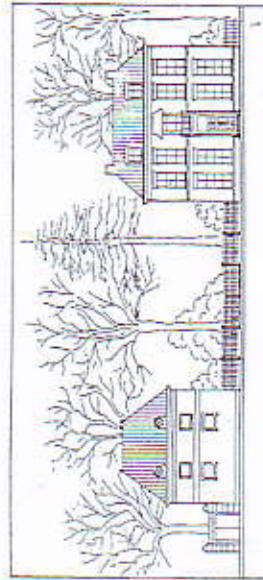
Boven de dubbele voordeur bevindt zich een balkon. Boven de deuren naar het balkon zie je een fraaie ijzeren overkapping die als zonnescherm is beschilderd. In de 19^e eeuw zag je dit vaker, tegenwoordig is dit zeldzaam..

Koetshuis

Het witte gebouw links van het Lycklamahuis is tegenwoordig de raadszaal van de gemeente. Het was daarvoor koetshuis met stalling en koetsierskamer. Hier stond eerst een herberg. Deze werd door de vader van Tinco Martinus aangekocht om het koetshuis te laten bouwen.

tuinmanswoning

Het gebouw rechts van het Lycklamahuis is de tuinmanswoning. Het herbergt grote kelders, zodat men veel aardappelen, groenten en vruchten kon bewaren en de hele winter door goed te eten had. Deze kelders zijn in 1926 gebouwd. Het huis is hiervoor omhoog gekrikt. Daarom moest er een trappetje komen om de voordeur te kunnen bereiken.

Track 3. Lyndensteyn

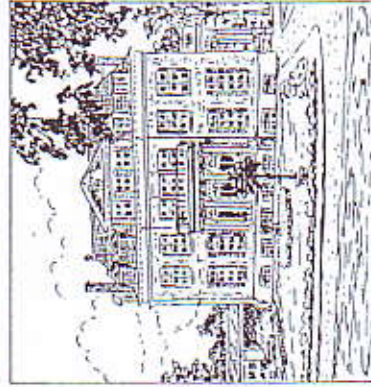
Het gebouw werd in 1821 gesticht door grietman Frans van Lijnden. Dat was de opa van Cornelia. De familie van Lynden woonde meest in Den Haag. Maar Cornelia was graag in Beetsterzwaag. Zij zorgde hier voor behoeftige en zieke mensen en gaf zondagschool aan de dorpskinderen.

Van Cornelia zijn twee schriften bewaard gebleven, één waarin al haar reizen opgeschreven staan die ze met haar ouders maakte, en één waarin ze de namen en gegevens opschreef van de mensen die ze bezocht of die bij haar in het "apotheeke" kwamen om medicijnen, verband, pleisters, drankjes, zalpjes of smeerseljes te halen.

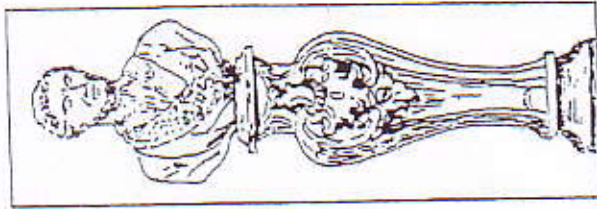
Cornelia stierf toen ze pas 20 jaar was. In een overlijdensbericht in de Drachtster Courant, werd zij omschreven als: "Altijd nederig, welwillend, behulpzaam en medelijdend, trad zij als een vriendelijke engel de hutten der armoede binnen, om op te beuren en te helpen".

Cornelia was de laatste van de familie van Lynden en had geen kinderen. De bezittingen van de familie werden ondergebracht in de "Cornelia-stichting". Deze stichting moest hiervan een gratis ziekenhuis voor Friese kinderen in stand houden. Nu doet Lyndensteyn dienst als revalidatiecentrum.

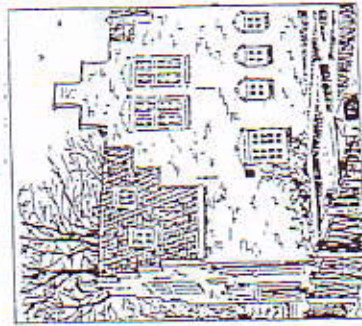
Cornelia

Huize Lyndensteyn

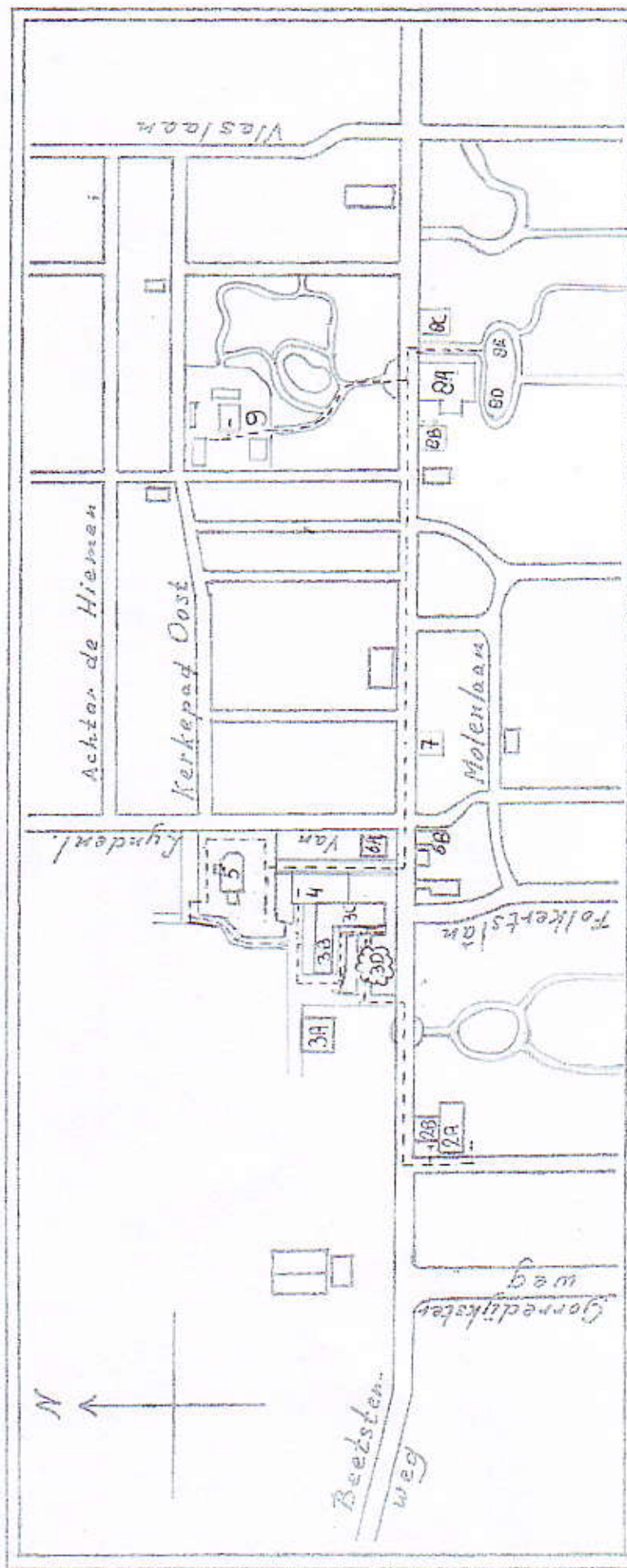
Keizer Hadrianus

Trappevel bij het zusterhuis

Routekaart

bij het hoor- & speelspel "De Schat van Tinco Martinus"

Legenda

2A	De Trochreed	8A	Lycklamahuis
2B	Boschlust	8B	Tuinmanswoning
3A	Huize Lyndensteyn	8C	Koetshuis
3B	Kinderziekenhuis	8D	Grootste Plataan v. Friesland
3C	Zusterhuis	8E	Moerascypres
4	Kruidentuin	9	Tropische Kas
5	Kerkhof		
6A	Grietmanhuis		
6B	Bakkerij		
7	Eysingahuis		

PUZZEL

de schat van Jonkheer Tinco Martinus is:

7																						
6																						
5																						
4																						
3																						
2																						
1																						

1	de naam van de herberg
2	de naam van de lekker ruikende plant
3	de naam van het dier op de grafsteen
4	de naam van de plant waar brood van wordt gemaakt
5	de eerste voor naam van de oprichter van het museum
6	de naam van de freule
7	de naam van een tropische vrucht die in de tropische kas groeit

Wat ik goed vindt aan dit hoor- & speelspel is:

Wat ik zou willen verbeteren aan dit hoor- & speelspel is:

Ik wil graag/niet op een andere plek een ander hoor- & speelspel spelen

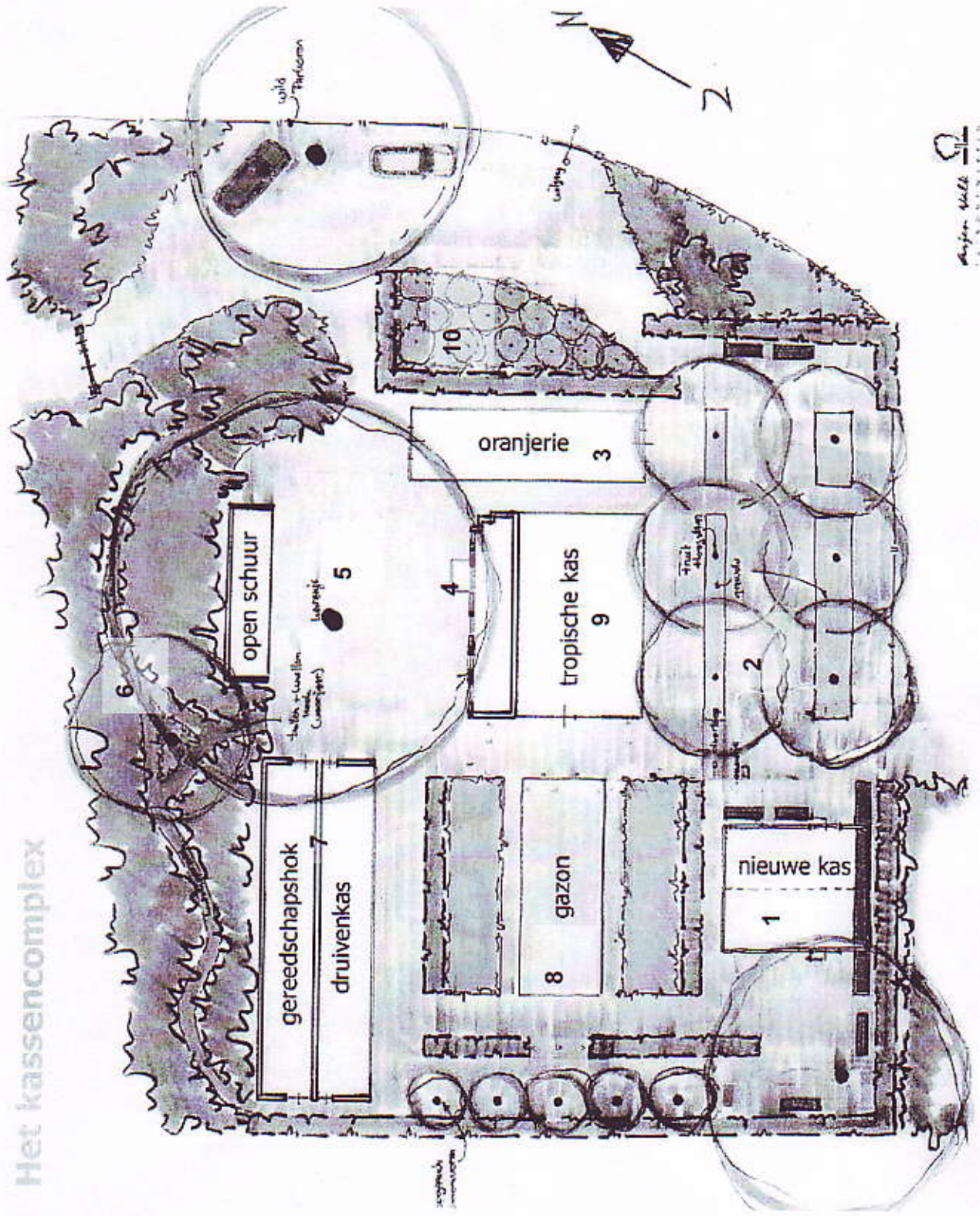
Ik ben .... jaar

PAKJE 4 KAART VAN HET KASSENCOMPLEX VAN DE TROPISCHE KAS

Legenda

1. ontvangtkas
2. boomgaard
3. oranjerie
4. stookhok
5. 140 jarige kastanje
6. stinzeplantenpad
7. druivenkas
8. gazon met borders
9. tropische kas

Het kassencomplex

PAKJE 2 KERKHOFKAART van dokter Somides

